

Huumetestauksen valvottu näytteenotto

21.6.2023 15:27:00

HUUMETESTAUKSEN VALVOTTU NÄYTTEENOTTO

Yleistä

Terveydenhoidollisessa testauksessa on kyse yleensä päivystysluonteisesta potilaan diagnoosin tai erotusdiagnoosin tekemisestä, hoidollisesta seurannasta, sikiön turvallisuudesta tai vastasyntyneen vieroitusoireiden selvittämisestä. Näihin tarkoituksiin riittää yleensä osoitustasoiset huumeeseulat, mutta pyytäjän on kirjattava perustelu niiden käytöstä potilaan tietoihin. Osoitustasoisia huumeeseuloja/testejä ei tarvitse valvoa, mutta testattavan henkilöllisyys on varmistettava kuvallisesta dokumentista.

Valvonnallisen testauksen syiden takana voivat olla myös sosiaaliset ja oikeudelliset perusteet tai soveltuvuus työhön tai opiskeluun. Pyritään lähinnä löytämään huumeiden käyttäjät. Koska positiivisesta huumetuloksesta voi kohdistua testattavaan oikeudellisia, sosiaalisia, taloudellisia tai oikeusturvaan liittyviä seurauksia, valvonnallisessa testauksessa koko testausprosessin ja erityisesti näytteenoton on oltava riittävän luotettavaa sekä lakien ja sopimusten mukaista, ettei jälkikäteen herää epäilystä tuloksen oikeellisuudesta. Tähän tarkoitukseen tulee pyytää varmistustutkimukset ja ottaa näytteet valvotusti.

Immunologiset seulontatestit (U -Huum-O ja U -Huum-Ct) kattavat vain osan päihdetarkoitukseen käytetyistä aineista, minkä vuoksi joskus joudutaan pyytämään myös laajoja huumeeseulontoja (mm. U -HuumLCt, B -HuumLCt tai U -HuumTOF).

Opiskelun aikana tehtävästä huumetestauksesta säädetään opetus- ja kulttuuriministeriön niin sanotussa SORA-lainsäädännössä. Huumausainetestauksesta säädetään ko. koulutusta koskevissa laeissa yksityisyyden suojasta työelämässä annettua lakia rinnastaen eli kyse on valvonnallisesta testauksesta.

- Kun selvitetään opiskelijan akuuttia päihtymystilaa ja toimintakyvyn heikkenemistä, tutkitaan verinäytteestä laaja huumaus- ja lääkeaineseula (B -HuumLCt).
- Kun epäillään huumausaineriippuvuutta, tutkitaan laaja huumaus- ja lääkeaineseula sekä veri- että virtsanäytteestä eli B -HuumLCt:n lisäksi myös U -HuumLCt.

Työpaikan huumetutkimuksia (U -Huume-4 ja U -Huume-7) varten on oma erillinen ohjeensa.

Tutkimuspyynnöt ja tilaaminen

Huumeeseulontatutkimusten tarkempi sisältö on kuvattu ISLABin ohjekirjassa. Varmistetuille seuloille tulee sähköisen pyynnön lisäksi olla myös paperilähete (ks. Taulukko 1 ja ohjekirja). Lähetelomake löytyy ISLABin internetistä: www.islab.fi -> Ammattilaisille -> Tutkimuksen valinta ja lähetteet

Huumetestauksen valvottu näytteenotto

21.6.2023 15:27:00

Taulukko 1. ISLABissa yleisesti käytössä olevat huumeetutkimukset, näytteenoton valvonta sekä tarvittavat lähetteet, putket ja sinetit.

Pyyntö	Näytteenoton valvonta	Sähköisen pyynnön lisäksi paperinen lähetelomake	4 ml säilöntäaineeton virtsanäyteputki	10 ml säilöntäaineeton virtsanäyteputki	9 ml EDTA-putki	Sinetit
U -Huum-O (4221)	-	-	1 kpl	1 kpl	-	-
U -Huum-Ct (55023)	kyllä	Huumeetutkimukset-lähete (ISLAB 080-081)	1 kpl	3 kpl	-	4 kpl
U -HuumTOF (50442)	kyllä	Huumeetutkimukset-lähete (ISLAB 080-081)	-	2 kpl	-	2 kpl
U -HuumLCt (21550)	kyllä	Huumeetutkimukset-lähete (ISLAB 080-081)	-	2 kpl	-	2 kpl
B -HuumLCt (50510)	-	Huumeetutkimukset-lähete (ISLAB 080-081)	-	-	2 kpl	2 kpl
U -Oksik-O (50204) U -Trama-O (4761)	-	-	-	1 kpl	-	-
U -OksikCt (50389) U -TramaCt (4762) U -PregaCt (50417) ym.	kyllä	Huumeetutkimukset-lähete (ISLAB 080-081)	-	2 kpl	-	2 kpl
Me-Huum-O*	-	Huumeetutkimukset-lähete (ISLAB 080-081)	-	-	-	-
U -Huume4 U -Huume7	Katso ohje Työpaikan huumeseuonta					

* mekonium-näytteet (lapsenpihka) ottaa pääasiassa vastasyntyneiden osaston henkilökunta (ulostenäytepurkkiin)

Huumetestauksen valvottu näytteenotto

21.6.2023 15:27:00

Tilat valvottua virtsanäytteenantoa varten

Virtsanäytteenottoon käytetään valvontaan soveltuvaa WC-tilaa. Näytteenoton valvoja valvoo näytteenannon luvusta, ikkunan läpi tai menee mukaan WC-tilaan (poikkeus työpaikan tai oppilaitosten seulonnat, jossa näytteenotto valvotaan testattavan intimitteettisuoja huomioiden).

Näytteenottovälineet

Näytteenottovälineitä voi tilata ISLABin laboratorioden näytteiden lajittelutyöpisteistä:

Kuopio:	Puijon laboratorion lajittelu puh 044-717 8746 Savotalon laboratorio puh 044-717 8807
Joensuu:	Kemia puh 044-717 8889
Mikkeli:	Toimisto puh 044-7178924
Savonlinna:	Toimisto puh 044-717 8956
Iisalmi:	Toimisto puh 044-7178831
Varkaus:	Toimisto puh 044-7178836
Pieksämäki:	Toimisto puh 044-7178979

Näytteenotto

1. Tarkasta testattavan **henkilötiedot kuvallisesta** kortista ja tulosta näyteputkitarrat. Merkitse henkilöllisyyden toteaminen pyynnön mukaiseen mahdolliseen läheteeseen. Mikäli testattavalla ei ole kuvallista dokumenttia, kysy henkilötunnus ja merkitse läheteeseen, että henkilöllisyyttä ei ole varmistettu.
 - Näytteenluovuttajalla pitää olla mukanaan **Huumetutkimukset-lähete (ISLAB 080-081)**. Myös yksittäisten varmistuspyyntöjen (Ct-loppuiset) yhteydessä käytetään tätä samaa lähetelemaketta ja näytteenotto valvotaan.
 - Jos pyytäjänä on oppilaitos (rastitettu läheteeseen), läheteitä tulee olla kolme kappaletta.
2. Kerro testattavalle näytteenoton kulku ja sen eri vaiheet. Näin hänen on helpompi asennoitua testitilanteeseen.
3. Anna testattavan itse valita näytteenottoastiat (tarvittavat purkit ja putket). Tarkista testattavan kanssa niiden koskemattomuus ennen käyttöä.

Huumetestauksen valvottu näytteenotto

21.6.2023 15:27:00

Virtsanäytteenanto***Kaikki U-alkuiset pyynnöt varmistuspyynnöt (-Ct ja TOF –loppuiset)***

1. Pyydä testattavaa jättämään päällysvaatteet, laukut, ym irtotavarat valvottuun tilaan. Ohjaa testattava näytteenanto-WC:hen, tarkista tilan kunto ja poista käsisaippua (jos mahdollista).
2. Pyydä testattavaa käärimään hihat ylös ja pesemään kätensä ilman saippuaa ja kuivaamaan ne kertakäyttöpyyhkeeseen. Pyydä testattavaa laskemaan housut nilkkoihin, jolloin mahdollisia piilotettuja "näytteitä" ei voi käyttää.
3. Anna testattavalle näytteenottoastia ja pyydä antamaan virtsanäyte
 - vähintään 40 ml U -Huum-Ct
 - vähintään 20 ml U -HuumTOF, U -HuumLCt, yksittäiset Ct-tutkimukset
4. Valvo näytteenantoa niin, ettei näyteastiaan ole mahdollista lisätä mitään ylimääräistä.

Poikkeus: Mikäli pyytäjänä on oppilaitos (U -HuumLCt), testattavan yksityisyyden suoja tulee varmistaa. Testattava luovuttaa virtsanäytteen WC-tilassa siten, että taataan yksilön intimitteettisuoja. Näytteenottajan tulee valvoa näytteenantoa, mutta hänelle ei saa olla suoraa katsekontaktia testattavaan.

5. Mikäli testattava ei saa annetuksi virtsanäytettä, hänelle annetaan lasillinen vettä noin puolen tunnin välein (kokonaismäärä ei saa ylittää litraa). Annettu vesimäärä merkitään läheteeseen. Normaalisti virtsanäyte pystytään saamaan 2-3 tunnin kuluttua.
6. Totea näytteen kelpoisuus heti näytteenoton jälkeen:

- Tarkista virtsan **lämpötila** välittömästi (4 min sisällä) näytteenottoastian lämpötilaindikaattorista. Lämpötilatarraan ilmestyy vihreä "täppä", jonka on oltava välillä 32-38 °C, jotta se on hyväksyttävä. Kirjaa lämpötila läheteeseen.
 - Jos näytteen **ulkonäkö ja väri** poikkeaa normaalista, kirjaa asia läheteeseen.
 - Jos epäilet näytteen aitoutta tai näytteenottotilanteessa havaitset jotain normaalista poikkeavaa, pyydä uusi näyte ja/tai kirjaa asia läheteeseen.
7. Anna testattavan valita itse näyteputket ja pyydä toteamaan niiden koskemattomuus. Jaa virtsanäyte testattavan läsnä ollessa putkiin Taulukon 1 mukaisesti.

Huumetestauksen valvottu näytteenotto

21.6.2023 15:27:00

Verinäytteenotto***Mikäli pyyntö on B -HuumLCt***

1. Näyte otetaan vakuuminäytteenottoneulalla täyttäen 2 x 9 ml EDTA-näyteputkea.
2. Kääntele putkia ylösalaisin varovasti riittävän monta kertaa (7-8), jotta hyytymisenestoaine liukenee.

Näytteiden sinetöinti ja näytteenoton hyväksyminen

1. **Sinetöi** näyteastiat (virtsa- ja/tai veriputket) **asiakkaan läsnä ollessa** seuraavasti:
 - Kiinnitä tunnistetarrat pystysuoraan näyteastioiden kylkiin.
 - Kiinnitä sinetitarrat näyteputken korkin yli siten että sinetti osuu sekä putkeen että tunnistetarraan (ei pyyntötarran viivakoodin ja näytteenumeron päälle).

Mikäli näytteenantoa ei ole valvottu, ei putkiakaan sinetöidä!

- Sinettiä ei saa enää irrottaa/asetella uudelleen. Mikäli sinetti menee huonosti, ota uusi putki ja sinetti potilaan läsnä ollessa.

Irrotetussa sinetissä näkyy "void" teksti.

2. Kun näytteet on sinetöity, ota **allekirjoitukset** läheteeseen
 - Pyydä, että testattava lukee lähetelomakkeessa olevat tietonsa ja **allekirjoituksellaan hyväksyy** näytteenottomenettelyn ja kuittaa seuranneensa oman oikeusturvansa varmistamiseksi näytteen käsittelyn joka vaiheen.
 - Näytteenoton valvoja kuittaa valvoneensa näytteenottotilanteen ja tarkastaneensa näytteen analysointikelpoisuuden omalla allekirjoituksellaan (muista merkitä myös nimenselvennös).
 - Mikäli tutkittavalla on oppilaitoksen pyyntö (THL:n lähete), **kaikki kolme lähetettä on täytettävä**. Anna yksi kolmesta täytetystä läheteestä tutkittavalle mukaan ja toimita kaksi näytteen mukaan näytteet lähettävään laboratorioon.
3. Vie näyteastiat suoraan laboratorioon analysoitavaksi tai laita kylmään odottamaan kuljetusta.